

LA ÎNCHEIEREA BICENTENARULUI LEWIS ȘI CLARK

Dr. Adrin-Silvan IONESCU

Anul 1804 a fost foarte important pentru istoria Vestului american și, de fapt, pentru întreaga istorie S.U.A.: atunci a început prima explorare științifică a teritoriilor de la vest de Mississippi ce a marcat, practic, declanșarea expansiunii spre ținuturile apusene, spre coasta Oceanului Pacific. În 1803 fusese perfectată cumpărarea marelui teritoriu al Louisianei între tinerele State Unite și imperiul francez, care avea atâta nevoie de bani pentru continuarea războaielor europene. Mai târziu, aflat prizonier în Insula Sf.Elena, Napoleon I avea să regrete această vânzare ce i-ar fi putut oferi, după cele o sută de zile și înfrângerea de la Waterloo, un loc de refugiu și de continuare a marilor sale planuri imperiale în Lumea Nouă.

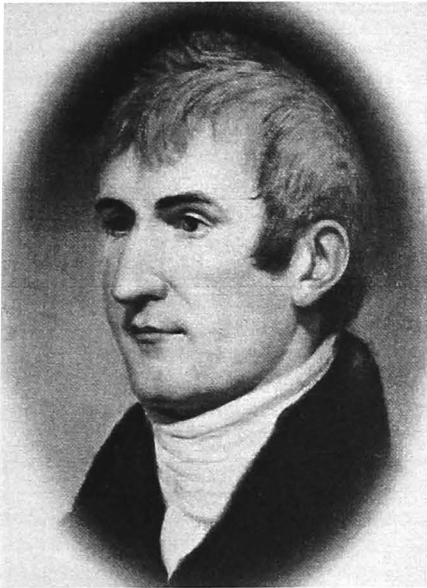
Nerăbdător să afle ce a „cumpărat” și curios ca un copil în fața cadourilor de Crăciun, bine ambalate, președintele Thomas Jefferson – învățat de factură enciclopedică, personalitate rară de intelectual ce a ocupat vreodată scaunul de la Casa Albă – a inițiat o expediție care să furnizeze informații cât mai amănunțite despre noul și vastul teritoriu care aproape dubla dimensiunea de atunci a Statelor Unite ale Americii. A ales drept conducător al ei pe secretarul său, căpitanul Meriwether Lewis, militar pasionat de științele naturale și priceput vânător. Bun organizator, Lewis s-a ocupat personal de dotarea expediției și de selectarea oamenilor, toți militari, ce constituiau grupul de explorare, pompos intitulat „**Corpul de Voluntari ai Armatei Statelor Unite pentru Descoperirea Nordvestică**”, ulterior abreviat la „**Corpul Descoperirilor**” (Corps of Discovery). Stimându-l pe fostul său comandant, William Clark, Lewis l-a invitat să ia parte la expediție și, pentru a nu exista vreo diferență între ei, a insistat ca și acesta să primească gradul de căpitan deși, în realitate, avea doar rangul

de locotenent. Sub comanda lor se aflau 29 de oameni din care 23 soldați, 3 sergenți, 2 cercetași și interpreți civili și York, sclavul negru al lui Clark. Expediția a părăsit orașul St. Louis pe dat de 14 mai 1804. Oamenii au traversat fluviul Mississippi la bordul unei ambarcațiuni cu fundul plat (*keelboat*) și a două piroge, una albă și alta roșie, cu care au pătruns pe Missouri, urcând împotriva curentului.

Deși abia împlinise 30 de ani, Lewis avea deja părul cărunt și îl purta prins în coadă la spate, după moda pre-revoluționară, cu toate că aceasta fusese interzisă în armata americană ca semn al ruperii de tradițiile aristocratice britanice. Camaradul său, mai vârstnic cu 4 ani, era mai modern în aspectul exterior, adoptând favoriții de un roșu aprins, așa cum îi era și părul. Cei doi se completeau de minune: cartograf priceput, Clark trasa hărțile zonelor străbătute, făcea observații astronomice și meteorologice, pe care le consemna în jurnal, în vreme ce Lewis

William Clark

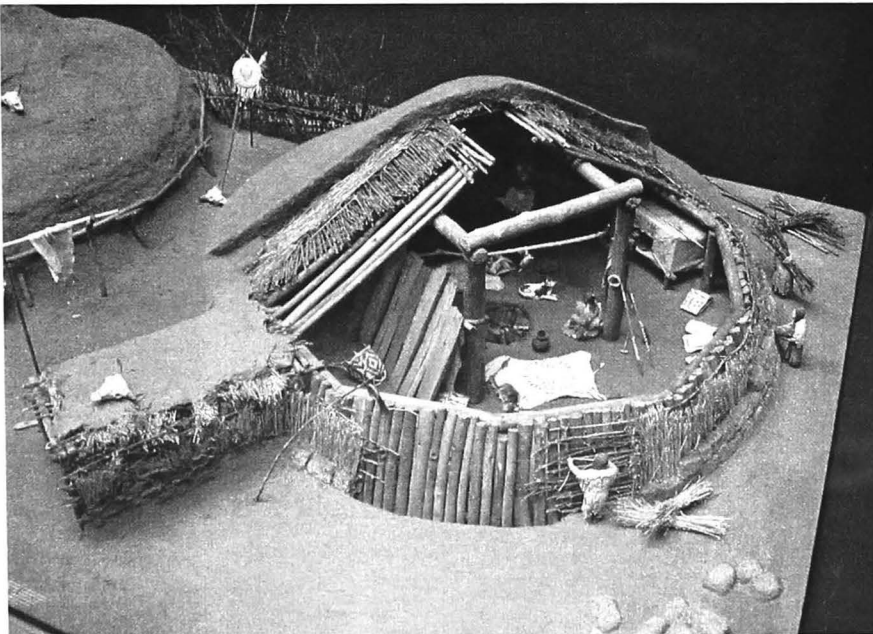
de argint care, pe avers, aveau efigia președintelui Jefferson, iar pe revers două mâini, una indiană și alta americană (specificate de o brățară și de o manșetă de uniformă militară) ce se strâneau prietenește sub un tomahawk și o pipă încrucișate. Asemenea medalii ale păcii au fost păstrate ani îndelungați în triburile și în familiile celor care le primiseră, fiind încă arborate, la ceremonii, pe la finele secolului al XIX-lea și începutul următorului.

Meriwether
Lewis

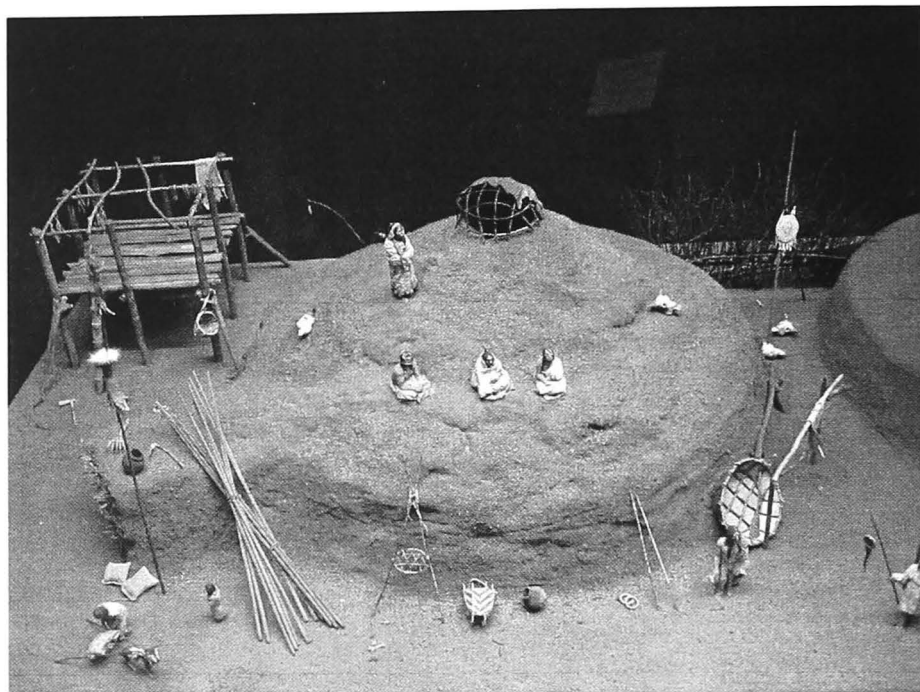
Jurnalul călătoriei era completat de amândoi, Lewis avea mai mult talent literar și scria cu plăcere, cu multe descrieri și profuzie de adjective, în vreme ce Clark era mai concis și, fiind dotat pentru plastică, făcea schițele plantelor, păsărilor, peștilor sau formelor de habitat și curiozităților etnografice pe care le observa. Jurnalele lor au fost pregătite pentru editare chiar imediat după terminarea explorării, de către Lewis. Aveau să cunoască multe ediții, una îngrijită, în 1953, de marele istoric al Vestului american Bernard de Votto.

Călătoria s-a făcut pe apă și pe uscat, călare ori pe jos. Lewis obișnuia să meargă pe uscat, de-a lungul cursului de apă pe care pluteau ambarcațiunile

culegea plante, mostre de roci și piese etnografice de la indienii pe care-i întâlneau în cale și cu care încercau să stabilească relații amicale oferindu-le daruri de tot felul – panglici colorate, mărgele, oglinjoare, cuțite, dar, mai ales, în semn de prețuire și de pecetluire a unei păci trainice, căpeteniile primeau medalii

Boston
Peabody,
Sat Mandan

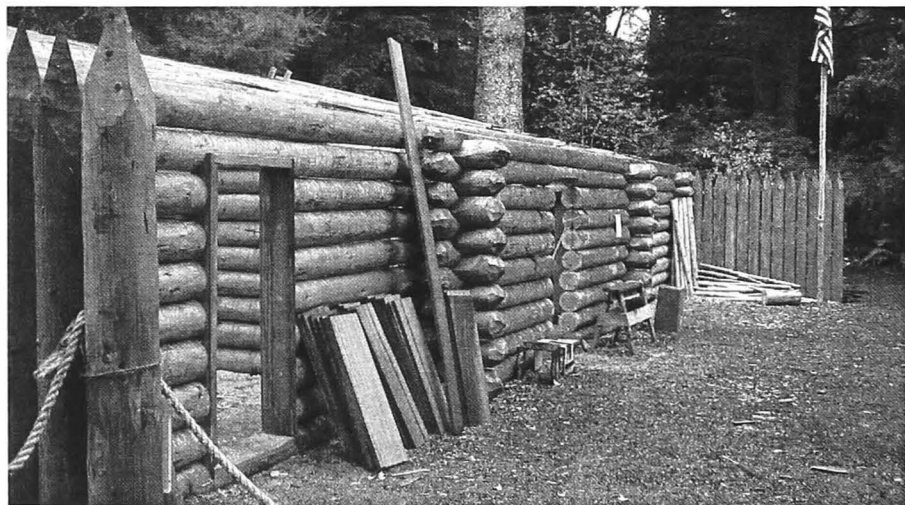

Peabody,
Sat Mandan

comandate de Clark. Adesea acestea erau trase la edec iar când apa era prea puțin adâncă erau transportate pe umeri, pe uscat. Greutățile au fost enorme, dar oamenii au rezistat, cu bărbăție, la toate încercările. În timpul expediției nu a fost pierdut decât un singur om, sergentul Charles Floyd, mort probabil de apendicită. Dar s-a și înmulțit cu un membru căci, pe drum, Sacagawea, o tânără indiană din tribul Shoshone, soția

unuia dintre interpreți, Toussaint Charbonneau, a dat naștere unui fiu, botezat Jean Baptiste, dar poreclit Pompey – prescurtat Pomp, pe care Clark l-a îndrăgît și, ulterior, l-a adoptat și s-a ocupat de educația sa. Mai mult: unui copil din tribul Sioux, Lewis i-a acordat cetățenia americană, acesta fiind primul amerindian care a beneficiat de această cinste (dacă, evident, a realizat importanța ei, mai târziu, la maturitate).

Fort Clatsop

Întâlnirea dintre exploratorii albi și locuitorii preeriilor nordice a fost un eveniment epocal pentru cei din urmă. Peste aproape 30 de ani, pictorul George Catlin – pionier al artei documentariste și al etnografiei ce străbătuse aceleași locuri în 1832 – a fost întrebat de unul dintre modelele sale, venerabilul indian Black Moccasin, ce mai făceau Red Hair și Long Knife, pe care-i întâlnise în tinerețe. Cu aceste nume îi botezaseră indienii pe cei doi exploratori, pe Clark pentru părul său roșu, iar pe Lewis pentru sabia de care nu se despărțea niciodată, ca însemn al rangului său militar. Mare senzație făcuse și York, primul negru ajuns în acele ținuturi și a cărui culoare îi intrigase pe băștinații; în consecință, când mai prindeau curaj în prezența sa, îl atingeau și-i frecau pielea spre a se dumiri dacă nu e cumva vopsit.

Aventurile au fost nenumărate, peisajele întâlnite spectaculoase și unice, bucuria atingerii țărmului oceanului debordantă. Au iernat, în 1804, cu indienii la Fort Mandan, unde chiar ei au construit locuințele și palisada de bușteni, iar în 1805 la Fort Clatsop, pe coasta de vest. Când a fost nevoie au cioplit monoxile și au creat toate mijlocele necesare supraviețuirii, atunci când uneltele aduse

cu ei nu făceau față cerințelor de pe teren. Drumul înapoi spre lumea civilizată a durat mai puțin pentru că le era deja cunoscut. Pe 23 septembrie 1806 au revenit la St.Louis după ce parcurseseră o distanță de aproximativ 12.900 km.

După câte se pare, expediția a avut și o misiune secretă de spionare a puterii și vigilenței spaniolilor care stăpâneau cealaltă jumătate de continent. Exploratorii depășiseră cu mult granițele Louisianei atunci când se aventuraseră peste Munții Stâncoși, în California, spre țărmul oceanului, în teritoriu străin, ce aparținea coroanei iberice. Printre istoricii americani se vehiculează astăzi ideea că Jefferson intenționa, prin încălcarea granițelor de către Lewis și Clark, să suscite un *casus belli* între țara sa și îndepărtata Spanie, spre a adăuga și acea zonă la posesiunile americane (fapt ce se va concretiza mai târziu, în 1847).

În anul 2004 am avut prilejul să vizitez, la St. Louis, ampla expoziție intitulată „Lewis și Clark: Expoziția Națională a Bicentenarului”, organizată la Missouri History Museum din Forest Park. Pentru această manifestare au fost reunite **toate** obiectele care s-au păstrat din acel timp, adunate de la instituții muzeale, biblioteci și arhive ori din colecții particulare de pe întreg teritoriul țării. Puteau fi, astfel, văzute jurnalele celor doi exploratori, obiecte personale (șorțul de mason al lui Lewis, când fusese primit în lojă, în 1797), portretele celor doi comandanți, uniforme reconstituite și piese originale din ele, haine din piele și mocasini (care, oricât de trainici ar fi fost, nu rezistau mai mult de două zile la traseul accidentat), arme folosite pe parcursul expediției, hărțile desenate de Clark, busole, ochiane și instrumente de astronomie, bucătărie ori medicină (inclusiv pompe Guillaume pentru clistir sau seringi uretrale primitive pentru injecții contra bolilor venerice contractate de soldați de la prea ospitalierele soții ale băștinașilor), piese etnografice pe care le colecționaseră din comunitățile indiene cu care intraseră în contact, ierbarul lui Lewis, piei de animale și mostre de minerale trimise în dar președintelui Jefferson, care avea preocupări de savant renescentist. Cu

Boston
Peabody,
Mato Tope

prilejul bicentenarului au fost editate sau reeditate multe lucrări științifice sau de popularizare, albume și reviste ce aveau ca subiect memorabila expediție. National Geographic Society a realizat un superb film documentar „**Lewis & Clark: The Great Journey West**” (Lewis și Clark: marea călătorie spre Vest), regizat de Bruce Neibauer și comentat de celebrul actor Jeff Bridges. Acesta putea fi vizionat pe ecranele panoramice enorme aflate în câteva muzee sau se găsea spre achiziționare pe casetă ori DVD.

În 1904, la aniversarea centenarului, au fost organizate la St. Louis, locul din care a pornit și unde s-a întors expediția. Jocurile Olimpice și Expoziția Universală ce s-au bucurat de mare succes și au atras un numeros public. O importantă contribuție la decorarea edificiilor și a spațiilor publice ale expoziției l-a avut sculptorul George Julian Zolnay (1862-1949), ce se născuse și crescuse la București, unde își făcuse studiile și serviciul militar pentru ca, în 1892, să se stabilească în Statele Unite unde a făcut o strălucită carieră.

Poarta spre Vest, marelă arc din oțel - cea mai înaltă construcție din S.U.A., 192,15 m - ridicat în anii 60 ai secolului XX pe malurile lui Mississippi este tot un simbol al acestei cuceriri a zonelor apusene ale continentului. La baza lui Gateway Arch se află un muzeu a cărui expoziție de bază este intitulată „**Expansiunea spre Vest**”. Tot acolo, cu ocazia bicentenarului, a fost deschisă expoziția documentară „**Lewis și Clark: imaginând expediția din St.Louis**” dedicată perioadei de cinci luni petrecută de exploratori în acest oraș înaintea începerii marii aventuri, timp în care au făcut pregătirile necesare.

În timpul unei alte călătorii americane din anul 2006, la Peabody Museum din Boston, am vizitat expoziția „**De la națiune la națiune: examinând colecția indiană a lui Lewis și Clark**”, unde erau adunate parte din obiectele străne de cei doi exploratori de la populațiile indiene cu care intraseră în contact și care, la o dată ulterioară, au intrat în patrimoniul acestui important muzeu de istorie naturală. Manifestarea

marca sfârșitul evenimentelor suscitade de bicentenarul expediției transcontinentale care se încheiase, așa cum s-a precizat mai sus, în anul 1806. Erau expuse diverse unelte primitive și arme folosite de băștinași – arcuți cu săgeți, tomahawk-uri, cuțite -, un calumet ce avea o deosebită însemnătate în cadrul marilor sfaturi ale bătrânilor, două cămăși din piele pentru căpetenii din Marile Câmpii, decorate cu smocuri de scalpuri și împletituri colorate din ace de porc spinos, o piele de bizon cu pictografiile ce reprezintă scene de luptă inter-tribale, o pelerină împletită din coajă de cedru specifică populațiilor ce locuiesc în zonele umede ale Coastei Nord-vestice și multe documente iconografice datând chiar din acea epocă ori din perioada imediat următoare.

O dioramă prezenta un sat al indienilor Mandan, cu locuințe stabile de formă emisferică, din pământ bătut peste o structură solidă de bușteni și nuiele. Într-una dintre aceste locuințe era făcută o secțiune pentru a se putea vedea straturile protectoare ale pereților, precum și interiorul cu tot inventarul gospodăresc. Reduse la scară, în jurul acestor bordeie erau plasați locatarii, surprinși în timpul diversor activități specifice (tăierea și uscarea cărnii, pregătirea „târșitoarei” pentru drum, curățarea armelor, repararea pereților locuinței sau, pur și simplu, odihna pe acoperișul bombat al acesteia). Între cei reprezentați se remarcă Mato-Tope, a doua căpetenie a tribului, îmbrăcat în eleganta sa cămașă de piele ornată cu piei de hermină și pictografiile, cu capul acoperit cu o bonetă din blană la care sunt atașate coame de bizon și o lungă trenă din penec de vultur, iar în mână ținând o lance de care este atașat un scalp proaspăt capturat în luptă. Pentru această minuscule dar atât de detaliată reprezentare a distinsului războinic și șef au fost folosite ca bază documentară portretele immortalizate de George Catlin și de Karl Bodmer.

Tot în anul trecut am străbătut întregul traseu al expediției prin statele Idaho, Oregon și Washington, până pe malul Oceanului Pacific, la Cape Disappointment, prin mijlocul unor magnifice peisaje marcate, din loc în loc,

de plăci metalice pe care erau figurate siluetele celor doi exploratori, spre a nu uita cumva că urmași pașii unor iluștri înaintași. Fort Clatsop, locul de iernare din 1805 spre 1806, era așezat pe malul mlăștinos al unui râu. Verdele crud al plantelor acvatice se confrunta cu verdele închis, dens, al pădurii de conifere. Colibele și palisada au fost construite din buștenii ofeiriți de codrul din jur. O reconstituire recentă e menită a oferi baza de acțiune a unor reînscenatori care, în sezonul cald, trăiesc la fel ca exploratorii și dau explicații turiștilor ajunși în acel loc îndepărtat al lumii. La Centrul Vizitatorilor pot fi obținute explicațiile necesare privind ruta urmată de Corpului Descoperirilor, poate fi vizionată o mică expoziție tematică și un film documentar privind ținutul în care au iernat și felul cum și-au dus viața exploratorii.

Oceanul se află la mică distanță iar întinderea nemărginită a apelor sale poartă ochiul până spre zării. Când Clark a avut impresia că, la orizont, vede o geană de apă, a scris în jurnal: „Ocian (sic) in view! O! The joy.” (Se vede oceanul. O! Ce bucurie.) Aceeași bucurie o simte și călătorul de azi ce se găsește, pentru o clipă, în mijlocul acelor frumuseți naturale. Mai presus de muzee și de siturile istorice, lucrul cel mai spectaculos este Natura, proaspătă, curată, odihnitoare, acaparantă, copleșitoare, misterioasă, mefiantă. Dacă nu ai ști că ești un contemporan al veacului XXI te-ai putea crede în veacul XIX, locuitor al micului fort pierdut în imensitatea Necunoscutului, o fărâmă de civilizație a albilor într-un ocean al omului roșu, stăpân al mediului în care viețuiește și pe care-l cunoaște la perfecție, fiind una cu el și respectându-l.